

บทที่ 2

เอกสารและการศึกษาที่เกี่ยวข้อง

การพัฒนาคุณภาพการศึกษา จำเป็นต้องพัฒนาองค์ประกอบและกระบวนการศึกษาหลายอย่างพร้อมกันไป กระบวนการที่สำคัญและจำเป็นที่จะต้องพัฒนาโดยเร่งด่วน คือกระบวนการเรียนการสอน กระบวนการบริหาร และกระบวนการนิเทศการศึกษา ทั้งสามกระบวนการนี้ต้องทำงานประสานสัมพันธ์และสนับสนุนซึ่งกันและกันเป็นอย่างดี จึงจะช่วยให้การพัฒนาคุณภาพการศึกษาประสบผลสำเร็จ ซึ่งการนิเทศการศึกษาเป็นกระบวนการสำคัญที่โรงเรียนจะต้องดำเนินการให้เป็นระบบอย่างต่อเนื่อง และมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะทำให้การพัฒนาการเรียนการสอนให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น

ดังนั้นการนิเทศการศึกษาจึงจำเป็นต้องดำเนินการหนึ่งในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโดยที่โรงเรียนเป็นหน่วยงานที่สำคัญที่สุด ในการนำนโยบายการศึกษาชาติเข้าสู่การปฏิบัติ ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องมีหน้าที่บริหารการศึกษาคืบไปกับการนิเทศการศึกษา การนิเทศภายในโรงเรียนจึงเป็นกิจกรรมสำคัญที่จะต้องจัดให้มีขึ้นในโรงเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งผู้บริหารโรงเรียนและผู้นิเทศทุกคน จะต้องมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการนิเทศการศึกษา ทั้งในด้านความหมาย ความจำเป็น หลักการ ระบบ บุคลากร กระบวนการ เทคนิควิธีการ ทรัพยากรที่จำเป็นต่อการนิเทศ ตลอดจนเทคนิคการนิเทศการศึกษาใหม่ ๆ ที่ให้ผลดีในปัจจุบัน

โรงเรียนประถมศึกษาในัจจุบันมีการพัฒนาและปรับปรุง การดำเนินการพัฒนาคุณภาพการศึกษา การนิเทศภายในเป็นกลไกสำคัญที่จะช่วยส่งผลให้เกิดความก้าวหน้าโดยจะเป็นตัวช่วยเสริมสร้างให้ครูเกิดการพัฒนาด้านความรู้ เจตคติ และความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการทำงานเกี่ยวกับเอกสารและการศึกษาที่เกี่ยวข้องนั้น พอนจะนำเสนอเอกสารและการศึกษาที่เกี่ยวข้องพอสังเขปดังต่อไปนี้

1. ความหมายและความสำคัญของการนิเทศการศึกษา

2. หลักการและจุดมุ่งหมายการนิเทศการศึกษา
3. รูปแบบของการนิเทศภายใน
4. การศึกษาที่เกี่ยวข้อง

ความหมายและความสำคัญของการนิเทศการศึกษา

การนิเทศการศึกษาคือกระบวนการของความร่วมมือกันระหว่างบุคลากรที่ปฏิบัติงานในสถานศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะพัฒนาการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ หรือเป็นความพยายามของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในการที่จะปรับปรุง พัฒนาการเรียนการสอนให้เหมาะสมยิ่งขึ้น ในส่วนของความหมายของการนิเทศการศึกษานั้น มีผู้ให้ความหมาย ดังนี้ ภิญญู สาทร (2516, หน้า 1) ให้ความเห็นอย่างกว้างๆ ว่าการนิเทศการศึกษาคือ ความพยายามทุกชนิดของเจ้าหน้าที่ฝ่ายการศึกษาที่ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่นิเทศการศึกษา ในการแนะนำครูหรือผู้อื่นที่ทำงานเกี่ยวข้องกับการศึกษาให้รู้จักปรับปรุงการสอนหรือให้การศึกษา ส่วน พันส ทันทาคินทร์ (2517, หน้า 148) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษาคือเป็นแผนงานที่จัดขึ้นเพื่อปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอนเป็นการบริการวิชาการแก่ครู และ ชาญชัย อาจิตต์สมาจาร (2525, หน้า 5) ให้คำจำกัดความการนิเทศการศึกษา คือ กระบวนการสร้างสรรค์ที่ไม่หยุดนิ่งในการให้คำแนะนำและการชี้ช่องทางในลักษณะที่เป็นกันเองแก่ครูและนักเรียน เพื่อการปรับปรุงตัวของเขาเอง และสภาพการเรียนการสอนเพื่อให้บรรลุเป้าหมายทางการศึกษาที่พึงประสงค์ สำหรับสันต์ ธรรมบำรุง (2526, หน้า 3) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษามีความหมายถึง การช่วยเหลือการแนะนำ การชี้แจง การบริหาร การร่วมมือ การปรับปรุงที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนในการที่จะส่งเสริมให้ครูปรับปรุงการสอนให้ดีขึ้น นอกจากนี้ นิพนธ์ ไทยพานิช (2529, หน้า 17) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษา คือ ความพยายามของบุคลากรทางการศึกษาที่ทำงานทำกิจกรรม และให้บริการกับผู้บริหารและครูในทางตรงและทางอ้อมที่จะปรับปรุงการเรียนการสอนของครู เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการเรียนของนักเรียนและสอดคล้องกับ สุกานดา ตบนิยางกูร (2539, หน้า 155) ที่ว่างานการนิเทศการศึกษาคือเป็นงานพัฒนาไม่ว่าจะพัฒนางาน พัฒนาคณะเป็น เรื่องของการสร้างแรงจูงใจส่งเสริมสนับสนุนการทำงานเพื่อให้เกิดขวัญและกำลังใจ การนิเทศเป็นกระบวนการต่อเนื่องไม่ใช่งานเฉพาะกิจหรืองานแบบไฟไหม้ฟาง เกิดแล้วก็ดับไป แต่เป็นงานที่ต้องอาศัยความตั้งใจและความจริงใจ มุ่งมั่นจึงจะบรรลุผลได้ และจะต้องอยู่คู่กับการจัดการศึกษาตลอดไป

สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดลำพูน (2541, หน้า 2) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษา เป็นกระบวนการในการทำงานร่วมกันระหว่างผู้นิเทศและผู้รับนิเทศเพื่อปรับปรุงและเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของผู้รับนิเทศ ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาเพื่อเน้นบรรยากาศแห่งความเป็นประชาธิปไตย มีการยอมรับซึ่งกันและกัน มีบทบาทในฐานะผู้นำและผู้ตาม มีความรับผิดชอบต่อผลงานร่วมกัน ดังนั้นการนิเทศการศึกษา จึงควรมีหลักการสำคัญ ดังนี้

1. จะต้องมีการวางแผนปฏิบัติงานร่วมกัน ระหว่างผู้นิเทศ และผู้รับนิเทศ
2. ลักษณะของการปฏิบัติงาน เป็นการแลกเปลี่ยนและถ่ายทอดแนวคิด วิธีการระหว่างผู้นิเทศและผู้รับนิเทศ เพื่อก่อให้เกิดการปรับปรุง เปลี่ยนแปลง หรือพัฒนาประสิทธิภาพของการปฏิบัติงานให้ดีขึ้น
3. การนิเทศการศึกษาเป็นกระบวนการในการสนับสนุน ส่งเสริมการปฏิบัติงานและสร้างเสริมขวัญและกำลังใจแก่ผู้รับการนิเทศ
4. เป็นการประสานงานและประสานความสัมพันธ์ในการปฏิบัติงาน ในด้านการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของบุคลากรและหน่วยงานในสังกัด

จากการที่นักการศึกษาหลายคนและหน่วยงานทางการศึกษา ได้ให้คำนิยามของการพัฒนาการศึกษาในทัศนะต่าง ๆ กันพอจะสรุปได้ว่า การนิเทศการศึกษาเป็นกิจกรรมกระบวนการให้ความร่วมมือ แนะนำ สนับสนุน และช่วยเหลือกันของบุคลากรทางการศึกษา ครู และผู้ที่เกี่ยวข้อง ในการพัฒนาปรับปรุงการจัดการศึกษาที่จะมุ่งเน้นให้เกิดการดำเนินการกระบวนการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เพื่อเกิดสัมฤทธิ์ผลแก่ผู้เรียนให้บรรลุตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่หลักสูตรกำหนดไว้

หลักการและจุดมุ่งหมายการนิเทศการศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2533, หน้า 9) กล่าวถึงการนิเทศการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ จะต้องอาศัยหลักการต่าง ๆ ดังนี้

1. หลักการผู้นำ (Leadership) คือ การโน้มน้าวให้บุคคลทำกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มเป็นไปตามเป้าหมาย

2. หลักความร่วมมือ (Cooperation) คือ การกระทำร่วมกันและรวมพลังทั้งหมดเพื่อแก้ปัญหาด้วยกัน โดยยอมรับและยกย่องผลของความร่วมมือในการปรับปรุงการเรียนการสอนจากหลายฝ่าย และทำหน้าที่ความรับผิดชอบจัดจ้านในการจัดองค์การการประเมินผล ตลอดจนการประสานงาน

3. หลักการเห็นใจ (Considerateness) คือ การนิเทศการศึกษาจะต้องคำนึงถึงบุคคลที่ร่วมงานด้วยความเห็นใจ จะทำให้ตระหนักในคุณค่าของมนุษย์สัมพันธ์

4. หลักการสร้างสรรค์ (Creativity) คือ การนิเทศการศึกษาจะต้องให้ครูเกิดพลังที่จะคิดริเริ่มสิ่งใหม่ ๆ แปลก ๆ หรือทำงานด้วยตนเองได้

5. หลักการบูรณาการ (Integration) เป็นกระบวนการซึ่งรวมสิ่งต่าง ๆ ที่กระจัดกระจายอยู่ให้สมบูรณ์ มองเห็นได้

6. หลักการมุ่งชุมชน (Community) เป็นการแสวงหาปัจจัยที่สำคัญในชุมชนและการปรับปรุงปัจจัยเหล่านั้นเพื่อส่งเสริมความเป็นอยู่ในชุมชนให้ดีขึ้น

7. หลักการวางแผน (Planning) หมายถึง กระบวนการวิเคราะห์ซึ่งเกี่ยวกับการแสวงผลในอนาคต การกำหนดจุดประสงค์ที่ต้องการล่วงหน้า การพัฒนาทางเลือกเพื่อปฏิบัติให้บรรลุถึงจุดประสงค์ และการเลือกทางปฏิบัติที่เหมาะสมที่สุด

8. หลักการยืดหยุ่น (Flexibility) หมายถึง ความสามารถที่จะถูกปรับเปลี่ยนได้ และพร้อมอยู่เสมอที่จะสนองความต้องการต่อสภาพที่เปลี่ยนแปลงไป

9. หลักการวัตถุวิสัย (Objectivity) หมายถึง คุณภาพที่เป็นผลมาจากหลักฐานตามสภาพความจริงมากกว่าความเห็นส่วนบุคคล

10. หลักการประเมิน (Evaluation) หมายถึง การหาความจริงโดยการวัดที่แน่นอนและใช้หลาย ๆ วิธีการ

การนิเทศภายในโรงเรียนจะบรรลุตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้อย่างมีประสิทธิภาพได้ ผู้นิเทศจำเป็นต้องมีหลักการเป็นแนวดำเนินงาน ดังที่สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ (2534, หน้า 3) กล่าวไว้ดังนี้

1. ถูกต้องตามหลักวิชาการ การนิเทศการศึกษาที่ดีควรจะเป็นไปตามวัตถุประสงค์และนโยบายที่วางไว้ควรจะเป็นไปตามความจริงและกฎเกณฑ์ที่แน่นอน

2. เป็นวิทยาศาสตร์ การนิเทศการศึกษาควรเป็นไปอย่างมีระเบียบมีการปรับปรุงและประเมินผล การนิเทศควรมาจากการรวบรวมข้อมูลและการสรุปผลอย่างมีประสิทธิภาพเป็นที่เชื่อถือ

3. เป็นประชาธิปไตย การนิเทศการศึกษาจะต้องเคารพในความแตกต่างของบุคคล เน้นความร่วมมือร่วมใจกันในการดำเนินงาน และใช้ความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานเพื่อให้งานนั้นไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ

4. เป็นการสร้างสรรค์ การนิเทศการศึกษาควรเป็นการแสวงหาความสามารถพิเศษของบุคคล แล้วเปิดโอกาสให้ได้แสดงออกและพัฒนาความสามารถเหล่านั้นอย่างเต็มที่

5. มุ่งสร้างเสริมความเชื่อมั่นในความสามารถของครูและนำไปสู่การเพิ่มพูนประสิทธิภาพในการทำงานของครูให้สูงขึ้น

6. ตั้งอยู่บนรากฐานของการมุ่งพัฒนาวิชาชีพ มากกว่าที่จะเน้นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

7. มุ่งสร้างบรรยากาศที่เป็นกันเอง กระตุ้นให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อกันและช่วยให้ครูเกิดความรู้สึกว่าเขาพบวิธีที่ดีกว่าเดิมในการทำงานให้บรรลุวัตถุประสงค์

8. จุดมุ่งหมายสูงสุดของการนิเทศการศึกษา คือมุ่งหาทางช่วยให้เด็กเกิดความรู้ความสามารถตามความมุ่งหมายของการศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2529, หน้า 6-7) กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษา ไว้ดังนี้

1. เพื่อการแก้ไข (Corrective) มุ่งแก้ไขข้อบกพร่องเล็กน้อย บกพร่องพอประมาณ จนกระทั่งบกพร่องที่มีผลเสียหายรุนแรง

2. เพื่อป้องกัน (Preventive) มุ่งป้องกันมิให้เกิดปัญหา และอุปสรรคต่อการบริหารการใช้หลักสูตร และการเรียนการสอน หรือมุ่งลดปัญหาให้เหลือน้อยที่สุด โดยจะต้องมีการคาดคะเนว่าจะมีปัญหาและความยุ่งยากอะไรอยู่ข้างหน้า แล้วร่วมกันวางแผนป้องกัน

3. เพื่อการก่อหรือสร้าง (Constructive) มุ่งให้รู้จักวิธีการเรียนการสอนใหม่ ๆ สร้างสิ่งใหม่ ๆ ขึ้นมาใช้เอง เช่น วัสดุอุปกรณ์การสอนต่าง ๆ

4. เพื่อการสร้างสรรค์ (Creative) มุ่งให้มีโอกาสได้ศึกษาค้นคว้าวิจัยและหาสิ่งที่เหมาะสมมาใช้

เกี่ยวกับจุดมุ่งหมายของการนิเทศภายในนั้น กิติมา ปรีดีติลล (2532, หน้า 306) กล่าวว่า การนิเทศภายในจะเกิดประสิทธิภาพสูงสุดได้นั้น จะต้องกระทำอย่างมีขั้นตอนกระบวนการ และเมื่อนิเทศแล้วจะต้องได้ผลตามจุดมุ่งหมายของการนิเทศ ซึ่งถือว่าเป็นหัวใจของการนิเทศ 4 ประการ คือ

1. พัฒนาคคน การนิเทศการศึกษาเป็นการให้คำแนะนำช่วยเหลือ เมื่อนิเทศแล้วบุคลากรในหน่วยงานได้รับความรู้และมีความสามารถในการปฏิบัติงานมากยิ่งขึ้น
2. พัฒนางาน การนิเทศการศึกษาเป็นการสร้างสรรค์วิธีการทำงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
3. ประสานสัมพันธ์ การนิเทศการศึกษาเป็นการร่วมมือ สร้างความเข้าใจในการทำงานร่วมกัน
4. การสร้างขวัญและกำลังใจ การนิเทศการศึกษาเป็นการสร้างความมั่นใจความสบายใจ และมีกำลังใจในการทำงาน

จากนิยามและแนวคิดเกี่ยวกับหลักการและจุดมุ่งหมายการนิเทศการศึกษาที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่าเป็นการตอบสนองความต้องการของทางโรงเรียนที่จะพัฒนาคคน พัฒนางาน ประสานสัมพันธ์ และสร้างขวัญกำลังใจให้กับบุคลากรในโรงเรียนให้เกิดการเรียนรู้ เพื่อแก้ไขข้อบกพร่องป้องกันมิให้เกิดปัญหาและพัฒนาวิธีการใหม่ ๆ ให้ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้บรรลุตามจุดหมายของหลักสูตร

รูปแบบของการนิเทศภายใน

สุกานดา ตบนิยางกูร (2536, หน้า 9-10) สรุปไว้ว่าการนิเทศการศึกษามีความสำคัญต่อกระบวนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาเป็นอันมาก เพราะการนิเทศการศึกษาเป็นกิจกรรมที่ช่วยพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ อันจะส่งผลถึงเป้าหมายที่ต้องการของการจัดการศึกษาแต่เดิมนั้น การนิเทศการศึกษาเป็นบทบาทหน้าที่โดยตรงของศึกษานิเทศก์ และผู้บริหารการศึกษา จากหน่วยงานระดับอำเภอและจังหวัด แต่ในปัจจุบันความเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาในด้านต่าง ๆ เพิ่มขึ้น มีการพัฒนาหลักสูตร ขยายตัวในด้านขนาดของโรงเรียน ครูมีความรู้ความ

ชำนาญเฉพาะด้านเพิ่มมากขึ้น อาชีพครูมีลักษณะเป็นวิชาชีพมากขึ้น ดังนั้นทางโรงเรียนจะอาศัย การนิเทศจากบุคลากรภายนอกนั้นไม่เพียงพอ อาจเนื่องมาจากการขาดแคลนทั้งทรัพยากรและ บุคลากรในด้านนี้ การนิเทศการศึกษาในรูปแบบนี้จึงดำเนินการไปไม่ทั่วถึงและไม่ต่อเนื่อง จึงทำ ให้การนิเทศการศึกษาต่ออยู่ประสิทธิภาพ กอปรกับครูบางส่วนยังติดอยู่กับทัศนคติเดิมที่ว่า การนิเทศ เป็นการตรวจตราจับผิดการปฏิบัติหน้าที่ของครู ทำให้ครูขาดขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่ ทำให้เกิดปัญหาในการนิเทศขึ้น จากมูลเหตุหลายประการทำให้เกิดนวัตกรรมใหม่ขึ้นภายใน โรงเรียน เช่น ผู้บริหารครูวิชาการ หรือบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถเป็นที่ยอมรับของคณะครู เป็นผู้นิเทศ และเรียกการนิเทศการศึกษาประเภทนี้ว่า "การนิเทศภายใน"

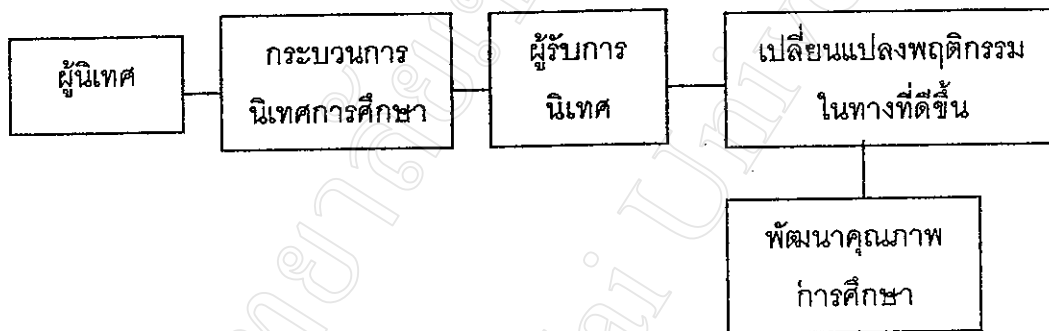
ในส่วนของความหมายการนิเทศภายในนั้น มีบุคคลและหน่วยงานได้ให้ความหมายและ แนวคิดไว้ดังนี้ สงัด อุทรานันท์ (2529, หน้า 7) ให้ความหมายว่า การนิเทศภายในคือกระบวนการ ทำงานร่วมกับครูและบุคลากรทางการศึกษา เพื่อให้ได้มาซึ่งสัมฤทธิ์ผลสูงสุดในการเรียนของ นักเรียน และ กิติมา ปรีดีติติก (2532, หน้า 306) กล่าวว่า การนิเทศภายในเป็นการนิเทศ โดยบุคลากรภายในโรงเรียนด้วยกันเองผู้นิเทศอาจได้แก่ ผู้บริหาร ผู้ช่วยผู้บริหาร หัวหน้าหมวดวิชา และหัวหน้าฝ่ายต่าง ๆ ที่โรงเรียนคัดเลือก หรือแต่งตั้งขึ้น การนิเทศภายในที่จะเกิดประสิทธิภาพ สูงสุดนั้นจะต้องมีขั้นตอน กระบวนการและเมื่อนิเทศแล้วต้องได้ผลตามจุดมุ่งหมายของการนิเทศ ซึ่งถือว่าเป็นหัวใจของการนิเทศ สำหรับ สนอง เครือมาก และวิไลฐ วงศ์จิตราทร (2533, หน้า 276) กล่าวว่า การนิเทศภายใน หมายถึง ความร่วมมือกันของบุคลากรภายในโรงเรียนใน การที่จะปรับปรุงแก้ไขหรือพัฒนาการสอนของครู เพื่อให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ

ส่วน กระทรวงศึกษาธิการ (2541 ข, หน้า 45) ได้ให้ความหมายของการนิเทศภายใน โรงเรียนว่า หมายถึง การส่งเสริม สนับสนุน หรือให้ความช่วยเหลือครูในโรงเรียนให้ประสบความสำเร็จในการปฏิบัติงานตามภารกิจหลัก คือ การสอน หรือการสร้างเสริมพัฒนาการของ นักเรียนทุกด้าน ทั้งทางร่างกาย สติปัญญา จิตใจ อารมณ์ และสังคม ให้เต็มตามวัยและตาม ศักยภาพ โดยความร่วมมือของบุคลากรในโรงเรียน

จากนิยามและแนวคิดที่เกี่ยวกับการนิเทศภายใน พอสรุปได้ว่า การนิเทศภายในเป็น การนิเทศภายในโรงเรียน โดยมีผู้บริหารและบุคลากรในโรงเรียนร่วมมือร่วมใจกันปรับปรุงและ

พัฒนากระบวนการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ อันจะส่งผลถึงการพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่พึงประสงค์ โดยเน้นบรรยากาศแห่งความเป็นประชาธิปไตย มีการยอมรับซึ่งกันและกัน ในฐานะผู้นำและผู้ตาม และมีความรับผิดชอบต่อผลงานร่วมกัน ดังแผนภูมิที่ 1

แผนภูมิที่ 1 แสดงความหมายของการนิเทศภายใน

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2533, หน้า 5)

ในส่วนของกระบวนการนิเทศภายในนั้น สังกัด อุทธรณ์ (2529 หน้า 28) ได้เสนอแนวคิดที่กล่าวถึง กระบวนการนิเทศการศึกษาไว้ 5 ขั้นตอน ซึ่งเรียกชื่อย่อว่า "PIDRE" (อ่านว่า ไพ-ดี-เร) ดังนี้

- ขั้นที่ 1 วางแผนการนิเทศ (P-Planning)
- ขั้นที่ 2 ให้ความรู้ความเข้าใจในการทำงาน (I-Informing)
- ขั้นที่ 3 ลงมือปฏิบัติงาน (D-Doing)
- ขั้นที่ 4 สร้างเสริมกำลังใจ (R-Reinforcing)
- ขั้นที่ 5 ประเมินผลการนิเทศ (E-Evaluating)

และ Harris (อ้างใน กิติมา ปรีดีติลล, 2532 หน้า 277) ได้สรุปกระบวนการนิเทศภายในรูปของ POLCA ไว้ดังนี้คือ

1. การวางแผน (Planning) หมายถึง การคิด การตั้งวัตถุประสงค์ การคาดการณ์ล่วงหน้า การกำหนดตารางงาน การค้นหาวิธีปฏิบัติงาน และการวางแผนโครงการงาน

2. การจัดองค์การ (Organizing) หมายถึง การตั้งเกณฑ์มาตรฐานการรวบรวมทรัพยากรที่มีอยู่ทั้งคนและวัสดุอุปกรณ์ ความสัมพันธ์แต่ละชั้น การมอบหมายงาน การประสานงาน การกระจายอำนาจหน้าที่ โครงสร้างขององค์การและการพัฒนาโยบาย

3. การนำสู่การปฏิบัติ (Leading) หมายถึง การตัดสินใจ การเลือกสรรบุคคล การจูงใจให้มีกำลังใจริเริ่มอะไรใหม่ ๆ การสาธิต การจูงใจ และให้คำแนะนำนวัตกรรมใหม่ ๆ และให้ความสะดวกในการทำงาน

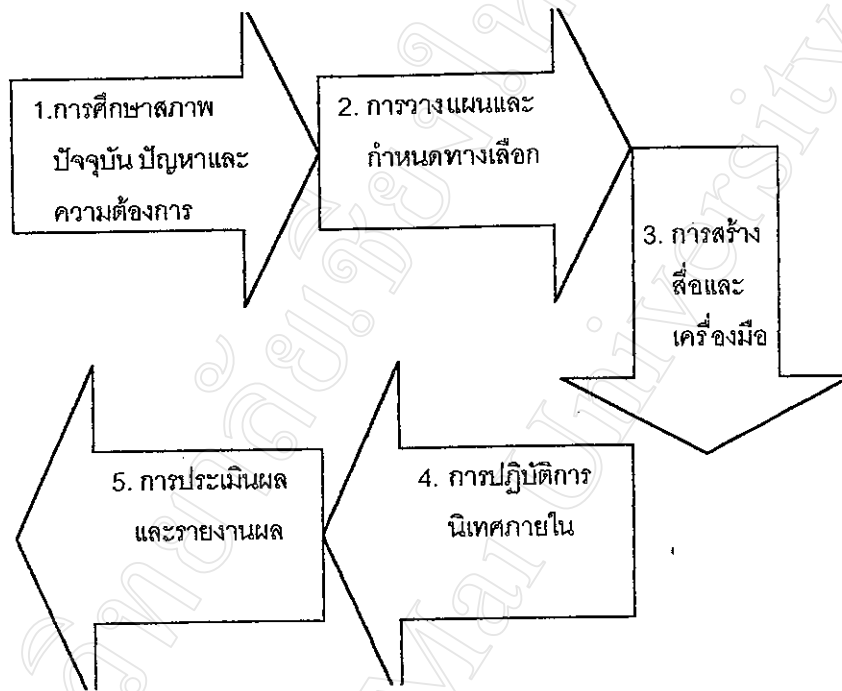
4. การควบคุม (Controlling) หมายถึง การสั่งการ การให้รางวัล การลงโทษ และการให้โอกาสในการทำงานตลอดจนระเบียบกฎเกณฑ์ต่าง ๆ

5. การประเมินผล (Assesing) หมายถึง การตัดสินใจปฏิบัติงานการวิจัยและการวัดผลการปฏิบัติงาน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2528, หน้า 88) ได้กำหนดรูปแบบของกระบวนการนิเทศภายในโรงเรียนประถมศึกษาไว้ 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการ
2. การวางแผนและกำหนดทางเลือก
3. การสร้างสื่อและเครื่องมือ
4. การปฏิบัติการณ์ภายใน
5. การประเมินผลและรายงานผล

แผนภูมิที่ 2 ขั้นตอนของกระบวนการนิเทศภายใน

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2528, หน้า88)

การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการ

การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการในการนิเทศการศึกษาอาจศึกษาได้โดยวิธีต่าง ๆ ดังนี้

1. ศึกษาโดยวิเคราะห์องค์ประกอบด้านปัจจัย กระบวนการ และด้านผลผลิตของการนิเทศการศึกษา หรืออาจเรียกว่าศึกษาโดยวิธีวิเคราะห์ระบบ

2. ศึกษาโดยวิธีประเมินความต้องการ

3. ศึกษาโดยวิธีการใช้สื่อ เครื่องมือต่าง ๆ เช่น การวิเคราะห์ การวิจัย เป็นต้น

4. ศึกษาโดยวิธีการประชุมสัมมนาเพื่อค้นหาปัญหา

สภาพปัจจุบัน หมายถึง สภาพความเป็นจริงที่กำลังดำเนินการอยู่ หรือผลการดำเนินการในปัจจุบัน

ปัญหา หมายถึง ผลที่ปรากฏขึ้น ซึ่งไม่เป็นไปตามความคาดหวังหรือผลการปฏิบัติงานที่ต่ำกว่าเกณฑ์หรือเป้าหมายที่กำหนดไว้

ความต้องการ หมายถึง สิ่งที่พึงปรารถนาที่ตั้งเป้าหมายไว้ หรือระดับความคาดหวังหรือระดับความพึงพอใจของงานที่ตั้งไว้

สนอง เครือมาก และวิไลฐ วงศ์จิตรราทร (2533 หน้า 263) ได้กล่าวถึงวิธีการศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหา และความต้องการ ว่ามีวิธีการศึกษาโดยสังเขปต่อไปนี้

1. ศึกษาโดยวิธีประเมินความต้องการ เป็นการศึกษาสภาพความต้องการของหน่วยงานเกี่ยวกับปัญหาที่ชัดเจนต่อการแก้ไข
2. ศึกษาโดยวิธีวิจัย ซึ่งเป็นการศึกษาหาข้อมูลโดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์
3. ศึกษาโดยใช้สื่อและเครื่องมือต่าง ๆ เช่น การใช้เครื่องมือประเมินคุณภาพ หรือการใช้แบบทดสอบที่จัดทำขึ้น
4. ศึกษาโดยการสัมภาษณ์ โดยการค้นหาปัญหา เช่น การสัมภาษณ์ครูผู้สอน การสัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียน

การหาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการของโรงเรียนประถมศึกษา เพื่อจะทำการนิเทศภายในนั้น ข้อมูลที่สำคัญคือ การจัดสภาพการเรียนการสอนที่ไม่บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้ ข้อมูลที่ใช้ประกอบการพิจารณา มี 3 ประการคือ

1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนในภาคเรียนที่ผ่านมา
2. แบบสอบถามปัญหา และความต้องการของครูประจำชั้นหรือครูผู้สอนประจำวิชา
3. การระดมพลังสมองของครูประจำชั้นหรือครูผู้สอนประจำวิชา

เมื่อได้ข้อมูลจากทิศทางทั้ง 3 ประการแล้ว ก็นำมาผนวกเข้าด้วยกันแล้วพิจารณาร่วมกันเพื่อหาตัวปัญหาที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม เพื่อหาทางแก้ไข ปรับปรุงหรือพัฒนาให้ดีขึ้น

การวางแผนและกำหนดทางเลือก

การวางแผนและกำหนดทางเลือก การวางแผน คือ การพิจารณาและตัดสินใจอย่างมีเหตุผลตามหลักการทางวิทยาศาสตร์ในการกำหนดวัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่ต้องการซึ่งรวมถึง

การกำหนดทางเลือกแนวปฏิบัติรายละเอียดต่าง ๆ ตลอดจนขั้นตอนในการทำงานอย่างมีระบบ
ระเบียบที่สะดวกต่อการปฏิบัติและพิจารณาแล้วเห็นว่า เป็นทางเลือกที่ดีและเหมาะสมที่สุด

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2529, หน้า 20) กำหนดขั้นตอนของ
การวางแผนและกำหนดทางเลือกในการนิเทศภายในไว้ 4 ขั้นตอน

1. ขั้นเตรียมการวางแผน คือ ขั้นการทำความเข้าใจ ขอบข่าย บทบาทหน้าที่ของผู้นิเทศ
ตลอดจนศึกษาข้อมูล สภาพปัจจุบัน และนโยบายของหน่วยเหนือ
2. ขั้นลงมือปฏิบัติการวางแผน จัดเตรียมคณะทำงานวางแผนดำเนินการตลอดจนจัดทำ
โครงการปฏิบัติงาน ที่กำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน
3. ขั้นประสานแผน เช่น ทบทวนเป้าหมายและวัตถุประสงค์ ประสานคน ประสานงาน
เวลา ทรัพยากร
4. ขั้นเตรียมนำแผนสู่การปฏิบัติ ดำเนินการในรูปแบบคู่มือปฏิบัติงาน รูปเล่มและปฏิทินปฏิบัติ
งาน

การสร้างสื่อและเครื่องมือ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2529, หน้า 22) ได้ให้ความหมาย
ของสื่อและเครื่องมือการนิเทศการศึกษาไว้ดังนี้

1. สื่อการนิเทศการศึกษา หมายถึง สิ่งซึ่งช่วยให้การปฏิบัติการนิเทศการศึกษา เพื่อแก้ปัญหา
และพัฒนาการทำงานของครู เช่น บทเรียนด้วยตนเอง สไลด์ วีดิทัศน์ วิทยุ เครื่องบันทึกเสียง
 2. เครื่องมือนิเทศการศึกษา หมายถึง สิ่งที่ใช้ในการตรวจสอบการปฏิบัติงานของผู้รับ
การนิเทศ เพื่อให้ผู้นิเทศการศึกษาทราบถึงที่มาของปัญหา ความต้องการ และวางแผนแก้ปัญหาได้
ถูกต้อง เช่น แบบทดสอบ แบบสอบถาม แบบสำรวจ แบบประเมินค่า แบบสังเกตพฤติกรรม
- นอกจากนี้ยังได้กำหนดชนิดของสื่อและเครื่องมือในการนิเทศการศึกษาไว้ 2 ชนิดใหญ่ ๆ
คือ

1. สื่อและเครื่องมือสำหรับตรวจสอบคุณภาพการศึกษา เช่น แบบทดสอบ แบบสอบถาม
แบบสำรวจ แบบประเมิน แบบสังเกตการสอน แฟ้มทะเบียนนักเรียน

2. สื่อและเครื่องมือสำหรับส่งเสริมคุณภาพการศึกษา ได้แก่

2.1 สื่อและเครื่องมือ สำหรับตรวจสอบคุณภาพการศึกษา เช่น แบบทดสอบ แบบสอบถาม แบบสำรวจ แบบประเมิน แบบสังเกตการสอน แบบประเมินคุณภาพ แฟ้มสะสมงานนักเรียน

2.2 สื่อและเครื่องมือสำหรับส่งเสริมคุณภาพการศึกษา ได้แก่ สื่อและเครื่องมือเพื่อการป้องกัน สื่อและเครื่องมือการนิเทศเพื่อแก้ไข สื่อและเครื่องมือการนิเทศเพื่อทบทวนหรือสร้างสื่อ และเครื่องมือการนิเทศเพื่อสร้างสรรค์ ได้แก่ นิทรรศการ โสตทัศนูปกรณ์

ส่วนแนวทางการสร้างสื่อและเครื่องมือ ควรคำนึงถึงหลักการต่าง ๆ ดังนี้

1. ตัดสินใจว่าจะเลือกใช้เครื่องมือใดบ้าง โดยพิจารณาจากข้อมูล สภาพปัจจุบัน ปัญหา ความต้องการที่พบ
2. ศึกษารายละเอียดของสื่อ เครื่องมือ มีวิธีการใช้อย่างไร รวมทั้งจุดดีจุดด้อย
3. ดำเนินการสร้าง ต้องคำนึงถึงสิ่งสำคัญ เช่น เนื้อหา วัตถุประสงค์ และรูปแบบการใช้งาน
4. ทดลองใช้สื่อ สื่อและเครื่องมือทุกชนิดเมื่อสร้างขึ้นทุกครั้งก่อนนำไปใช้ต้องนำไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่าง เพื่อหาข้อบกพร่องในการปรับปรุงแก้ไข
5. ประเมินผลการใช้สื่อ เครื่องมือ เพื่อหาทางปรับปรุงพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น

การปฏิบัติการนิเทศภายใน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2529, หน้า 24) กล่าวถึง ลักษณะการนิเทศภายในไว้ 2 ลักษณะ คือ

1. พิจารณาในแง่ของผู้นิเทศ พิจารณาได้ 2 แบบคือ การนิเทศทางตรง กับ การนิเทศทางอ้อม

1.1 การนิเทศทางตรง ได้แก่ การนิเทศที่ผู้นิเทศดำเนินการนิเทศโดยตรงกับครู ไม่ผ่านสื่ออื่น วิธีนิเทศแบบนี้ได้แก่ การสังเกตการสอน การสาธิตการสอน การให้คำปรึกษาหารือ การประชุมครู เป็นต้น

1.2 การนิเทศทางอ้อม ได้แก่ การนิเทศที่ผ่านไประบบสื่ออิเล็กทรอนิกส์แบบนี้ได้แก่ การใช้วิทยุสื่อสาร การส่งเอกสารวิชาการให้ศึกษาการมอบหมายงานให้ทำ เป็นต้น

2. พิจารณาในแง่ของผู้รับการนิเทศ แบ่งการนิเทศออกเป็น การนิเทศเป็นรายบุคคลและการนิเทศเป็นกลุ่ม

2.1 การนิเทศเป็นรายบุคคล เช่น การสังเกตการสอน การให้คำปรึกษาหารือ การให้ศึกษาเอกสาร

2.2 การนิเทศเป็นกลุ่ม เช่น การประชุมก่อนเปิดภาคเรียน การอบรมครู การประชุมเชิงวิชาการ

จากความหมายดังกล่าวพอสรุปได้ว่า การนิเทศภายในดำเนินการได้ 2 ลักษณะ คือ การนิเทศทางตรง คือ การที่ผู้นิเทศออกปฏิบัติด้วยตนเอง ส่วนการนิเทศทางอ้อมคือการนิเทศโดยใช้สื่อต่าง ๆ แทนตัวผู้นิเทศ อาจได้แก่ เอกสารทางวิชาการ โสตทัศนอุปกรณ์ต่าง ๆ เพื่อให้ครูได้พัฒนากิจกรรมการเรียนการสอนให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น

ในส่วนของยุทธวิธีการนิเทศภายในที่นิยมกันทั่วไปนั้น สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2529, หน้า 25) เสนอไว้ 8 ยุทธวิธี ดังนี้

1. การประชุมก่อนเปิดภาคเรียนเป็นการประชุมครูเพื่อเตรียมการให้พร้อมที่จะดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในวันเปิดภาคเรียน เช่น การสรุปผลการดำเนินงานในภาคเรียนที่ผ่านมา การจัดบุคลากรประจำชั้น การกำหนดตารางสอน-ตารางเรียน อาคารสถานที่ เอกสารประกอบการจัดการเรียนการสอนต่าง ๆ

2. การสังเกตการสอนในชั้นเรียน เป็นการปรับปรุงและพัฒนาพฤติกรรมการสอนของครูและนักเรียน โดยใช้กระบวนการสังเกตพฤติกรรมการสอนของครูในห้องเรียน แล้วนำข้อมูลทั้งนี้มาทบทวนหรือสังเกตได้ไปวิเคราะห์ และหาทางปรับปรุงพฤติกรรมการสอนร่วมกัน บางทีเรียกวิธีการสังเกตการสอนนี้ว่า "การนิเทศแบบคลินิก" ซึ่งมีขั้นตอนในการสังเกตการสอนที่เป็นระบบระเบียบที่ชัดเจน

3. การให้ศึกษาจากตำรา การมอบหมายให้ศึกษาเอกสารคู่มือหลักสูตรหรือวิธีสอนในทางปฏิบัติโดยมอบหมายให้ครูคนใดคนหนึ่งหรือครูที่ต้องการนิเทศ ไปศึกษาเอกสารเฉพาะเรื่องแล้วนำความรู้ที่ได้มาสรุปให้ที่ประชุมฟัง

4. การให้คำปรึกษาหารือ เป็นกลวิธีในการนิเทศภายในอีกอย่างหนึ่งที่โรงเรียนสามารถปฏิบัติได้ ลักษณะการให้คำปรึกษาหารือ อาจทำได้ใน 3 ลักษณะ

1. การบอกวิธีแก้ปัญหาโดยตรง
2. การให้ข้อคิดเห็น ให้ข้อมูลและช่วยให้ครูสามารถวิเคราะห์และแก้ปัญหาด้วยตนเอง
3. ใช้ผสมกันทั้งสองลักษณะ

5. การสาธิตการสอน ในกรณีที่ครูมีปัญหาเกี่ยวกับการสอนในบางเรื่องผู้บริหารโรงเรียนอาจนิเทศการสอนโดยวิธีสาธิตการสอน สิ่งสำคัญที่ควรระวังและทำความเข้าใจกับผู้สังเกตการสอนก็คือ การสาธิตการสอนครั้งนั้นไม่ใช่การสอนที่ดีที่สุด และผู้ชมการสอนไม่ใช่ผู้สาธิต ดังนั้นการเลียนแบบวิธีและพฤติกรรมการสอนของผู้สาธิตจึงไม่ใช่พฤติกรรมการสอนที่ดีที่สุด พฤติกรรมการสอนที่มีประสิทธิภาพ คือ พฤติกรรมการสอนที่สอดคล้องกับบุคลิกภาพของครูแต่ละคน

6. การพาครูไปศึกษานอกสถานที่ การพาครูไปศึกษาดูงานมีความประสงค์เพื่อให้ครูได้รับประสบการณ์ตรง และให้เกิดแนวคิดที่จะเอาประสบการณ์ที่ได้รับนั้นมาประยุกต์ใช้ในโรงเรียนตามวัตถุประสงค์ดังกล่าว จึงจำเป็นต้องมีการวางแผนอย่างรอบคอบ โดยเฉพาะในเรื่องวัตถุประสงค์และกิจกรรมจะต้องชัดเจน มีการแจ้งวัตถุประสงค์ให้โรงเรียนหรือหน่วยงานที่จะไปศึกษาดูงานทราบ และถ้าเป็นไปได้ควรมอบหมายให้ครูผู้รับผิดชอบไปประสานงานด้วยตนเองก่อนออกเดินทาง

7. การสนทนาวิชาการ เป็นกลวิธีการนิเทศที่เป็นประโยชน์และโรงเรียนสามารถดำเนินการได้โดยไม่ต้องใช้งบประมาณ วิธีดำเนินการอาจใช้ช่วยเวลาใดเวลาหนึ่ง เช่น ในช่วงเวลารับประทานอาหารกลางวัน ผู้บริหารโรงเรียนอาจขอร้องให้ครูได้จัดอาหารกลางวันมารับประทานร่วมกัน และในช่วงการรับประทานอาหารร่วมกันนั้นก็จะมีการมอบหมายให้ครูคนใดคนหนึ่งนำสนทนาวิชาการ การเลือกหัวข้อการสนทนาควรรู้ให้เป็นไปตามความต้องการของขณะครูในกรณีที่หัวข้อการสนทนาเป็นเรื่องที่ค่อนข้างยาก เป็นเทคนิคเฉพาะเรื่อง โรงเรียนควรเชิญบุคคลภายนอกมาเป็นผู้นำการสนทนา

8. การบริการเอกสารวิชาการ เอกสารวิชาการได้แก่ คู่มือหลักสูตร คู่มือการจัดการเรียนการสอน และบทความทางวิชาการ ซึ่งนับว่าเป็นความสำคัญและจำเป็น ผู้บริหารโรงเรียนควรรู้ถึงความสำคัญในการจัดหาเพื่อให้บริการแก่คณะครู เพราะเอกสารทางวิชาการ จะช่วยให้ครูเกิดแนวคิด และมีความคิดริเริ่มในการปรับปรุงและพัฒนาการเรียนการสอน

การประเมินผลและรายงานผล

การประเมินผลและรายงานผลเป็นขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการนิเทศภายในเป็นขั้นตอนที่จะสร้างความสมบูรณ์ให้กับกระบวนการนิเทศภายใน ทำให้การนิเทศภายในดำเนินไปอย่างมีระบบ

ในส่วนของความหมายของการประเมินผล อุทัย ธรรมเตโช (2528, หน้า 178) กล่าวว่า การประเมินผลการนิเทศเพื่อจะทราบว่า แผนการหรือโครงการนิเทศที่ปฏิบัติไปแล้วได้ผลแค่ไหนเพียงใด อะไรควรจัดทำต่อไป อะไรควรยกเลิกหรือปรับปรุงแก้ไข และกล่าวถึงวิธีการประเมินว่า หมายถึง วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งพิจารณาเลือกใช้ให้เหมาะสม อำนาจ จันทรแก่น (2532, หน้า 24) เสนอแนวคิดในเรื่องของการประเมินผลว่าหมายถึง ความพยายามให้ได้มาซึ่งแง่มุมต่างๆ เพื่อนำข้อมูลเหล่านั้นมาพิจารณาว่าจะปรับปรุง หรือพัฒนาอย่างไรมุ่งสู่การพัฒนาให้ดีขึ้น มิใช่เป็นการประเมินเพื่อจับผิดและสนอง เครือมาก และวิสิฐ วงศ์จิตราท (2533, หน้า 257) กล่าวถึงการประเมินผลและรูปแบบของการประเมิน ดังนี้ คือ

1. การประเมินก่อนดำเนินการ เป็นการดูความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของงานหรือโครงการ
2. การประเมินระหว่างดำเนินการ เป็นการประเมินทั้งกระบวนการและผลงานในช่วงต่าง ๆ เพื่อปรับปรุงแก้ไขอยู่ตลอดเวลาในระหว่างดำเนินการ
3. การประเมินขั้นสุดท้ายของการดำเนินการ เป็นการประเมินเพื่อดูว่าผลที่ได้เป็นไปตามวัตถุประสงค์เพียงใด

จากแนวคิด ความหมายและวิธีการของการประเมินต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมาในสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2529, หน้า 28-29) เสนอว่า การประเมินผล และรายงานผลนั้น ผู้นิเทศควรประเมินผลตั้งแต่เตรียมงานก่อนปฏิบัติงานเมื่อเริ่มปฏิบัติงาน และเมื่อสิ้นสุดโครงการ ส่วนการรายงานผลนั้นเป็นหลักฐานที่รวบรวมข้อมูลจากผลการประเมินไว้ประกอบการพิจารณาวางแผนในอนาคต หรือโรงเรียนรวบรวมข้อมูลที่ได้รับไว้ เพื่อเป็นหลักฐานสำหรับวางแผนดำเนินการนิเทศ หรือเพื่อรายงานหน่วยเหนือให้ทราบต่อไป

การศึกษาที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศภายในโรงเรียนประถมศึกษาใน ได้มีผู้ศึกษาไว้หลายคน เพื่อเป็นแนวคิดและกรอบงานที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการรายงานผลการดำเนินงานนิเทศภายในตาม กระบวนการทั้ง 5 ขั้นตอน ที่สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติกำหนดไว้ จึงขอเสนอ การศึกษาที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

สมศักดิ์ สายเทพ (2530, หน้าบทคัดย่อ) ได้ศึกษาสภาพและปัญหาการนิเทศภายใน ของโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดตาก ผลการศึกษาพบว่าสภาพทั่วไปการนิเทศภายใน ด้านการ จัดวางโครงการนิเทศ ปฏิบัติน้อย ด้านกิจกรรมการนิเทศ เช่น การจัดประชุมครูก่อนเปิดภาคเรียน การบริการเอกสารและส่งเสริมให้เลื่อนวิทยฐานะให้สูงขึ้น ปฏิบัติมาก ส่วนกิจกรรมการปฐมนิเทศ ครูใหม่การให้คำปรึกษาหารือด้านวิชาการ และส่วนตัว ส่งเสริมให้รู้จักพัฒนาหลักสูตรและการสอน สังเกตการสอน การสังเกตการสอน และกิจกรรมที่เกี่ยวกับการสอนปฏิบัติน้อย และด้านการประเมิน โครงการและกิจกรรมนิเทศปฏิบัติน้อย ส่วนปัญหาอุปสรรคที่พบมาก ได้แก่ การขาดความชัดเจนใน วัตถุประสงค์ เป้าหมายการดำเนินงานตามขั้นตอนของการนิเทศจากผู้นิเทศ และผู้รับการนิเทศ ขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานระดับเหนือทั้งงบประมาณและคำปรึกษา

ต่อมา อุทิศ ขัตติวงษ์ (2531, หน้าบทคัดย่อ) ได้ศึกษาการนิเทศงานวิชาการภายใน โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า ด้านหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ ด้านการเรียนการสอน ด้านวัสดุประกอบหลักสูตรและสื่อ การเรียนการสอน ด้านงานห้องสมุด ด้านงานนิเทศการศึกษาและด้านงานประชุมอบรมทางวิชาการ มีการปฏิบัติจริงปานกลาง และอีก 3 ด้าน คือ ด้านการวัดและประเมินผล ด้านการวางแผน และ กำหนดวิธีดำเนินงาน และด้านส่งเสริมการสอน ผู้บริหารโรงเรียนมีความคิดเห็นว่าได้ปฏิบัติจริง มาก และครูผู้สอนมีความคิดเห็นว่าได้ปฏิบัติจริง ปานกลาง ส่วนปัญหาและอุปสรรคในการนิเทศงาน วิชาการภายในโรงเรียน พบว่า ผู้บริหารและครูผู้สอนมีความเห็นสอดคล้องกันว่างานทั้ง 8 ด้านนั้น มีปัญหาปานกลาง ส่วนอีก 1 ด้าน คือ ด้านการวัดผลและประเมินผลผู้บริหารเห็นว่า มีปัญหาในการ ปฏิบัติน้อย ส่วนครูผู้สอนเห็นว่า มีปัญหาปานกลาง

ในขณะที่ ประสงค์ เทพศิริ (2531, หน้าทศด้อย) ได้ศึกษาปัญหาการนิเทศการสอน ภายในโรงเรียนของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด กำแพงเพชรและ เปรียบเทียบปัญหาการนิเทศการสอนในโรงเรียนแยกแต่ละด้านของผู้บริหาร โรงเรียนที่มีระยะเวลา ดำรงตำแหน่งทางการบริหารและวุฒิทางการศึกษาต่างกัน สรุปได้ว่า ผู้บริหารโรงเรียนมีปัญหาการนิเทศการศึกษาปานกลาง ปัญหาอันดับที่ 1 ได้แก่ ปัญหาการสร้างสื่อ เครื่องมือและพัฒนา นิเทศการสอน ปัญหาอันดับที่ 2 ได้แก่ ปัญหาและความต้องการของโรงเรียน ปัญหาอันดับที่ 3 ได้แก่ ปัญหาด้านการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการของโรงเรียน ปัญหาอันดับที่ 4 ได้แก่ ปัญหาด้านการประเมินผลการนิเทศการสอน และปัญหาอันดับที่ 5 ได้แก่ ปัญหาด้านการวางแผนและกำหนดแนวทางปฏิบัติการนิเทศการสอน

ส่วน กวี เพ็งศรี (2532) ได้ศึกษาผลการนิเทศภายในโรงเรียนสังกัดสำนักงาน การประถมศึกษาจังหวัดพะเยา พบว่า โรงเรียนส่วนใหญ่จัดให้มีกระบวนการนิเทศ จัดทำโครงการ เพื่อการนิเทศและกิจกรรมการนิเทศภายในโรงเรียนน้อย บุคลากรที่ทำกรนิเทศส่วนใหญ่ ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียนมีส่วนน้อยเป็นผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียน หรือครูวิชาการดำเนินการนิเทศ วิธีการ นิเทศหรือกิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้น ได้แก่ จัดให้มีการสังเกตการสอนของครู จัดประชุมครู ศึกษา นอกสถานที่เยี่ยมชมหรือดูงานในโรงเรียนอื่น การสังคมเพื่อมาบุคคลเข้าหากันประชุมเชิงปฏิบัติการ ให้คำปรึกษากับครูเป็นรายบุคคล สาธิตการสอน จัดหาเอกสารทางวิชาการเพื่อเพิ่มพูนความรู้แก่ครู เชิญวิทยากรภายนอกมาให้ความรู้ ให้ครูประเมินผลตนเอง เครื่องมือนิเทศที่ใช้มีอยู่ ได้แก่ แบบสังเกตการสอน แบบบันทึกผลการนิเทศ และแบบประเมินผลการปฏิบัติงานครู และพบว่า ผลการนิเทศภายในโรงเรียนในด้านกระบวนการทำงานร่วมกัน โรงเรียนส่วนใหญ่ดำเนินการนิเทศ เพื่อปฏิบัติตามนโยบาย คำสั่งหรือหนังสือสั่งการของผู้บริหารส่วนจังหวัดและอำเภอ มีส่วนน้อยที่ ดำเนินการนิเทศเพื่อแก้ไขปัญหาการเรียนการสอนร่วมกัน กระบวนการทำงานร่วมกันจึงเป็นการ ปฏิบัติการตามคำสั่งและขึ้นอยู่กับบทบาท การบริหารวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนและด้านปัญหา อุปสรรคข้อเสนอนแนะของผู้บริหารและครูผู้สอนที่มีต่อการนิเทศภายในพบว่า ปัญหาเกี่ยวกับผู้นิเทศ ได้แก่ ผู้นิเทศไม่มีเวลาในการนิเทศ ขาดการนิเทศสม่ำเสมอ ผู้นิเทศไม่มีความมั่นใจในการนิเทศ และไม่สามารถให้คำแนะนำแก่ครูเกี่ยวกับปัญหาการเรียนการสอน ผู้นิเทศไม่เข้าใจหลักการนิเทศ

ขาดเทคนิควิธีการและ เครื่องมือประกอบการนิเทศ ส่วนปัญหาเกี่ยวกับผู้รับการนิเทศ ได้แก่ ไม่ยอมรับการนิเทศเพราะไม่มั่นใจในภูมิความรู้ของผู้นิเทศ เข้าใจว่าการนิเทศเป็นการคอยจับผิด เกิดความวิตกกังวล และไม่เชื่อมั่นในวิธีการสอน ปัญหาด้านอื่น ๆ ได้แก่ ขาดงบประมาณสนับสนุน และ โสภณ ชัยเพ็ชร (2534, หน้า ข-ค) ได้ศึกษากระบวนการนิเทศการศึกษาใน โรงเรียนประถมศึกษามหาแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า ผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศมีความเห็นสอดคล้องกันว่าการดำเนินการตามกระบวนการนิเทศการศึกษาทั้ง 5 ขั้นตอน โดยส่วนรวมและรายชื่อปฏิบัติปานกลาง ส่วนการวางแผนและกำหนดทางเลือกมีการดำเนินการมากกว่าขั้นตอนอื่น ๆ การสร้างสื่อและเครื่องมือมีการดำเนินการน้อยส่วนความเห็นของผู้นิเทศมีความเห็นว่าได้ดำเนินการเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ การวางแผนและกำหนดทางเลือก การปฏิบัติการนิเทศการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการ การประเมินผลและรายงานผลการสร้างสื่อและ เครื่องมือ ส่วนปัญหาและอุปสรรคพบในเรื่องจำนวนผู้นิเทศมีน้อย งานที่รับผิดชอบมีมากและบางครั้งขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการนิเทศการศึกษา จึงไม่เห็นความสำคัญของกระบวนการนิเทศ ผู้รับการนิเทศไม่ค่อยมีโอกาสมมีส่วนร่วมหรือรับรู้เท่าที่ควร ขาดการสนับสนุนในเรื่องการสร้างสื่อและ เครื่องมือรวมทั้งการพัฒนาวิธีการอย่างจริงจัง

ส่วน นิกร เพ็ญเวียง (2537, หน้าบทคัดย่อ) ได้ศึกษาการใช้กระบวนการนิเทศภายใน โรงเรียนตำบลริมปิง จังหวัดลำพูน ซึ่งการศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการนำกระบวนการนิเทศภายในไปใช้และศึกษาผลการใช้ที่เกิดขึ้นกับการนำเอากระบวนการนิเทศภายในทั้ง 5 ขั้นตอน ผลการศึกษาสรุปได้ว่า กระบวนการนิเทศภายในเป็นการดำเนินงานในลักษณะการทำงานแบบวิทยาศาสตร์ ที่อาศัยเหตุผลและสติปัญญาในการทำงานร่วมกันของคณะครูภายในโรงเรียน เพื่อที่จะปรับปรุงและพัฒนาประสิทธิภาพการเรียนการสอนให้บรรลุตามเป้าหมายที่ต้องการ ถ้าหากมีการนำไปปฏิบัติอย่างจริงจัง เป็นระบบขั้นตอนที่ต่อเนื่องร่วมใจกันทำงานมากขึ้นเกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และ เกิดขวัญกำลังใจในการทำงาน อันจะส่งผลกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น ส่วนปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินการตามกระบวนการนิเทศภายใน พบว่า ผู้นิเทศบางคนยังขาดความรู้ ทักษะในการนิเทศภายใน คณะครูมีภาระหน้าที่หลักมากมาย ไม่สามารถดำเนินการได้อย่างสม่ำเสมอในทุกขั้นตอน เวลาในการพบปะชี้แจงต่าง ๆ มีน้อย รวมถึงการขาดแคลนงบประมาณที่สนับสนุน

สำหรับมงคล อินทนา (2538, หน้า ข-ค) ได้ศึกษาแนวทางพัฒนาการนิเทศการสอนของผู้บริหารโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง มีผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา จำนวน 95 คน เป็นประชากรในการศึกษา โดยใช้แบบสอบถามด้านปัญหาอุปสรรคการนิเทศการสอนตามกระบวนการนิเทศ 5 ขั้นตอน และแนวทางแก้ไข ผลการศึกษาสรุปได้ว่า การศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการส่วนใหญ่ข้อมูลไม่ชัดเจน ขาดความสนใจการยอมรับผู้นิเทศ ขาดการจัดระบบข้อมูล ครูไม่เห็นความสำคัญของการวางแผน ขาดงบประมาณเพื่อใช้วางแผน ยังขาดการจัดลำดับความสำคัญและการเลือกแก้ไขปัญหามาตามความสำคัญสอดคล้องกับทางเลือกที่คัดสรร ในด้านการสร้างสื่อเครื่องมือและพัฒนาวิธีการยังขาดการสนับสนุนด้านงบประมาณ ผู้บริหารโรงเรียนไม่มีความรู้ ทักษะผู้บริหารโรงเรียนมีงานธุรการมากมีเวลานิเทศน้อย ครูไม่ยอมรับระหว่างครูด้วยกันและความสนใจและเสนอแนะว่า ผู้บริหารต้องศึกษาหาความรู้เรื่องการนิเทศการสอนอยู่เสมอ และในการประเมินผลการนิเทศปรากฏว่าขาดเครื่องมือประเมินผลไม่นำผลจากการประเมินไปปรับปรุงวิธีการสอนของตนเอง

ในขณะที่ พัทยา วุฒิสรรพ์ (2539, หน้า ข-ค) ได้ศึกษาสภาพการนิเทศภายในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ ประชากรประกอบด้วยผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอน ผลการศึกษาพบว่า ผู้บริหารและครูผู้สอนมีความเห็นสอดคล้องกันว่า การปฏิบัติตามขั้นตอนการนิเทศภายในโรงเรียนทั้ง 4 ขั้นตอน สามารถปฏิบัติได้ปานกลางในทุกขั้นตอน และพบอุปสรรคว่า ผู้นิเทศไม่ตระหนักและเห็นความสำคัญของการนิเทศภายในขาดแคลนบุคลากร ผู้นิเทศมีภารกิจมากเกินไป ขาดการให้ความรู้ความเข้าใจและทักษะในการนิเทศ ขาดระบบการจัดทำข้อมูล

ปีต่อมา ประโยชน์ เจริญบุท (2540, หน้า ข-ค) ได้ศึกษาผลการใช้กระบวนการนิเทศภายใน โดยคณะครูมีส่วนร่วมในกลุ่มโรงเรียนพินายสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอปรางค์กู่จังหวัดศรีสะเกษ กลุ่มประชากรในการศึกษา คือ ผู้บริหารโรงเรียนและคณะครูในกลุ่มโรงเรียนพินายจำนวน 77 คน ผลการสัมมนาสรุปได้ว่า เมื่อนำกระบวนการนิเทศภายในโดยคณะครูมีส่วนร่วมไปใช้แล้วพบว่า ได้มีการปฏิบัติตามกระบวนการนิเทศภายในมากทุกขั้นตอน และผู้บริหารโรงเรียนและคณะครู เห็นว่ากิจกรรมการนิเทศภายในที่มีการปฏิบัติจริง เป็นประโยชน์

ต่อการพัฒนาบุคลากร และการพัฒนาการเรียนการสอน ตรงต่อความต้องการของครูมากที่สุด คือ กิจกรรมการเยี่ยมนิเทศชั้นเรียน รองไปคือกิจกรรมการระดมความคิด การสนทนาทางวิชาการ การประชุมปฏิบัติการและการประชุมก่อนเปิดเรียนตามลำดับ

ในทำนองเดียวกัน วิเชียร ตียนันท์ (2540, หน้า ข) ได้ศึกษาทางเลือกในการนิเทศภายในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย โดยศึกษาจากผู้ทำหน้าที่นิเทศ ซึ่งเป็นผู้บริหารโรงเรียนและครูวิชาการจำนวน 108 คน ผู้รับนิเทศจำนวน 196 คน ผลการศึกษาสรุปว่า ผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศภายในโรงเรียนมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า สภาพการดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียนได้ดำเนินการปานกลาง ทางเลือกในการนิเทศภายในมีความต้องการให้ปฏิบัติมาก และปัญหาที่พบคือผู้นิเทศมีงานที่รับผิดชอบมาก ไม่มีเวลาดำเนินการนิเทศ นิเทศไม่ต่อเนื่อง บางส่วนขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ การนิเทศภายในผู้รับการนิเทศไม่มีส่วนร่วมในการวางแผน การนิเทศขาดสื่อและ เครื่องมือในการปฏิบัติการนิเทศและการประเมินผลการนิเทศ

สำหรับ พิชัย อุ่นแสง (2540, หน้า ข-ค) ได้ศึกษากระบวนการนิเทศภายในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาของโรงเรียนในสังกัด สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ โดยทำการศึกษากระบวนการนิเทศภายใน 5 ขั้นตอน ตามที่สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติกำหนด คือ การศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการ การวางแผนกำหนดทางเลือก การสร้างสื่อเครื่องมือและพัฒนาวิธีการ การปฏิบัติการนิเทศ และการประเมินผล รายงานผลโดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นผู้บริหารโรงเรียน 97 คน ครูผู้สอน 254 คน ผลการศึกษาพบว่า ผู้บริหารโรงเรียนเห็นว่าการดำเนินการตามกระบวนการนิเทศภายใน ปฏิบัติมากได้แก่ ขั้นตอนการศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการและปฏิบัติปานกลาง คือ การปฏิบัติการนิเทศภายใน การวางแผนและกำหนดทางเลือก การประเมินผลและรายงานผล การสร้างสื่อเครื่องมือและพัฒนาวิธีการนิเทศ ส่วนครูผู้สอนเห็นว่า ทุกขั้นตอนปฏิบัติปานกลาง ส่วนปัญหาที่พบคือ บุคลากรไม่เพียงพอ ขาดงบประมาณที่เพียงพอ ผู้บริหารมีภารกิจมาก ไม่ปฏิบัติตามแผนการนิเทศไม่ต่อเนื่อง

นอกจากนี้ บดินทร์ ธัญน้อม (2541, หน้าบทคัดย่อ) ได้ศึกษากระบวนการนิเทศภายในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ผลการศึกษา

พบว่า ผู้บริหารโรงเรียน และครูผู้สอนมีความเห็นสอดคล้องเป็นแนวเดียวกันว่ามีการนิเทศภายในตามกระบวนการ 5 ขั้นตอน ขั้นตอนที่ปฏิบัติมาก ได้แก่ การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการ การวางแผนและกำหนดทางเลือก และการปฏิบัติการนิเทศภายใน ส่วนขั้นตอนที่ปฏิบัติน้อย ได้แก่ การสร้างสื่อและเครื่องมือ และการประเมินผลและรายงานผล ด้านอุปสรรคและข้อเสนอแนะสรุปได้ว่า ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนยังไม่ตระหนักและเห็นความสำคัญของกระบวนการนิเทศภายใน เนื่องจากขาดความรู้ความเข้าใจและทักษะในการนิเทศ ระบบการจัดเก็บข้อมูลยังไม่ดีพร้อมทั้งผู้นิเทศมีงานด้านอื่น ๆ มากเกินไป ขาดการสนับสนุนด้านงบประมาณ ขาดวิทยากรทำให้ความรู้จากระดับเหนืออย่างต่อเนื่อง เห็นควรมีการพัฒนาโดยจัดอบรมเชิงปฏิบัติการแก่ผู้บริหารครูผู้สอน และให้การสนับสนุนการดำเนินการด้านงบประมาณ สื่อ เครื่องมือในการนิเทศภายในแก่โรงเรียนอย่างเป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง

จากเอกสารและการศึกษาที่เกี่ยวข้องดังที่ได้กล่าวมาแล้ว แสดงให้เห็นว่าโรงเรียนประถมศึกษาส่วนใหญ่ยังคงดำเนินการนิเทศภายในค่อนข้างน้อย หรือเป็นนามธรรม จะดำเนินการอยู่ในรูปแบบของการรายงานเพื่อเสนอหน่วยเหนือ และส่วนใหญ่เน้นบทบาทการนิเทศมากกว่าเน้นกระบวนการในการนิเทศภายใน ซึ่งมีขั้นตอนในการดำเนินการอย่างมีระบบที่ชัดเจนในการปฏิบัติ ซึ่งถ้าหากทุกโรงเรียนเห็นความสำคัญของกระบวนการนิเทศภายในและนำไปใช้ตามขั้นตอนอย่างเป็นรูปธรรมและสม่ำเสมอแล้ว จะทำให้การนิเทศภายในดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายตามที่ต้องการ